

Rahvusvaheline usuvabaduse aruanne Eesti kohta aastal 2015

Kokkuvõte

Põhiseadus kaitseb usuvabadust ning keelab usulisele vihkamisele ja vägivallale õhutamise ning usulise diskrimineerimise. Maksusoodustuste saamiseks peavad usulised ühendused registreerima end maa- või linnakohtute juures. Valitsus korraldas holokausti ohvrite mälestusürituse. Valitsus nõudis kahe video eemaldamist vastuoluliselt kunstinäitusest, mida valitsus kaasrahastas, pärast laialdast kriitikat, et videotes heidetakse holokausti üle nalja. Valitsus finantseeris õpetajate koolitusprogramme, et tutvustada õpetajatele parimaid võtteid koolitundides holokausti õpetamiseks ning konsulteeris usuliste ühendustega sellistes küsimustes nagu uus seadusandlus seoses põgenike kriisiga Euroopas.

Eesti Konservatiivse Rahvaerakonna noorteühendus korraldas veebruaris iseseisvuspäeval tõrvikutega rongkäigu, mida Simon Wiesenthali Keskuse Iisraeli osakonna juht nimetas antisemiitlikuks.

Ameerika Ühendriikide suursaatkond arutas Välisministeeriumi, Sotsiaalministeeriumi ja Siseministeeriumiga usuküsimusi ning jätkas valitsuse kaasamist usulise sallivuse edendamisse. Suursaadik ja saatkonna töötajad kohtusid usujuhtide, kodanikuühiskonna ja vabariiklaste esindajatega, et edendada dialoogi antisemitismi ja holokaustist teavitamise teemal.

I. Demograafiline jaotus usundite lõikes

USA valitsuse hinnangul on Eesti rahvaarv 1,3 miljonit (2015. aasta juuli seisuga). 2011. aasta rahvaloenduse kohaselt on 29 protsenti rahvastikust usklikud, 54 protsenti ei kuulu ühtegi usulisse ühendusse ja 17 protsenti keeldusid rahvaloendusel sellele küsimusele vastamast. Rahvaloenduse andmetel kuulub 13,7 protsenti rahvastikust Moskva patriarhaadile alluvasse Eesti Õigeusu Kirikusse (MPEÕK) või Eesti Apostlikku-Õigeusu Kirikusse (EAÕK), samal ajal kui 8,4 protsenti rahvastikust on luterlased. Muud kristlikud ühendused, sealhulgas baptistid, roomakatolikud, Jehoova tunnistajad, elusõnalased ja nelipühilased moodustavad 1,2 protsenti rahvastikust. Vene vanausulised elavad peamiselt riigi idaosas, Peipsi järve läänekaldal. On olemas ka väikesed juudi ja moslemi kogukonnad. Enamik venekeelse elanikkonna usklikest on Moskva Patriarhaadi Eesti Õigeusu Kiriku liikmed, kes elavad peamiselt pealinnas või Kirde-Eestis.

II. Valitsuse suhtumise usuvabadusse

Õiguslik raamistik

Põhiseadus annab igatüüpi vabaduse kuuluda ükskõik millisesse usulisse ühendusse ja järgida oma usku, üksi või koos teistega, avalikult või eraviisiliselt, kui „see ei kahjusta avalikku korda, tervist ega kõlblust“. Samuti keelustab põhiseadus usulise vihkamise, vägivalda ja diskrimineerimise õhutamise. Rikkumisi karistatakse rahalise karistuse või kuni kolmeaastase vangistusega. Põhiseadus sätestab, et riigikirikut ei ole. Põhiseadus tunnustab usulistel põhjustel kaitseväetenistusest keeldumise õigust, kuid nõuab usulistel põhjustel keeldujatelt asendusteenistuse läbi tegemist seaduses ettenähtud korras.

Usuliste ühenduste ja usuühingute tegevust reguleerib seadus. Usulisteks ühendusteks loetakse kirikud, kogudused, koguduste liidud ja kloostrid. Usuühinguteks loetakse ühendusi, kelle põhitegevus on usutunnistusekohane või oikumeeniline väljaspool kirikule või kogudusele iseloomulikke usuliste talituste vorme ning kes ei pea olema seotud konkreetse kiriku või kogudusega.

Usuliste ühendused ja usuühingud kantakse maa- või linnakohtute registrisse. Kirikutel, kogudustel ja koguduste liitudel peab olema juhatus ning kloostritel peab olema valitud või nimetatud kloostriülem. Juhatuse liikmed võivad olla riigi kodanikud ja riigi seaduslikud elanikud. Ametlikuks registreerimiseks peab usulise ühenduse juhatus esitama avalduse, millele on alla kirjutanud kõik ühenduse juhatuse liikmed. Kogudusel peal olema vähemalt 12 täisealist liiget. Registreerimisavaldusele tuleb täiendavate dokumentidena esitada asutamiskoosoleku protokoll, põhikirja koopia ja juhatuse liikmete notariaalselt kinnitatud allkirjade koopia. Usuühingute registreerimise nõuded on samad; nii usulisi ühendusi kui usuühinguid reguleerib mittetulundusühingute seadus.

Seadus käsitleb registreeritud usulisi ühendusi ja usuühinguid mittetulundusühingutena, kellel on õigus teatavatele maksusoodustustele. Riiklikult on registreeritud üle 550 usulise ühenduse. Seadus ei keela registreerimata usuliste ühenduste tegevust, kuid registreerimata ühendused ei saa tegutseda juriidiliste isikutena ning neile ei anta maksusoodustusi.

Seadus sätestab, et iga väeosa ülem tagab kaitseväelastele võimalused nende usu järgimiseks. Ka vanglate direktorid peavad tagama kinnipeetavatele võimalused nende usuliste töökspidamise järgimiseks. Riik finantseerib kaitseväge ja vanglakaplaneid, kes võivad esindada kõiki usulahkusi ja kes on kohustatud pidama jumalateenistusi kõikide usundite järgijatele.

Riigikoolides on valikainena võimalik õppida usuõpetust. Kool peab pakkuma usuõpetust põhi- või keskkooli astmes, kui seda soovib vähemalt 12 õpilast. Võrdlevat usuõpetust on valikainena võimalik õppida riigi- ja erakoolides. Riik rahastab usuõpetuse õpetajaid nii riigi- kui erakoolides. Usuõpetuse erakoolide suhtes puuduvad piirangud.

Valitsuse tegevus

Usulise ühendusena registreeriti neli karismaatilist kristlikku kogudust: Hiiumaa Kristlik Misjonikogudus, Tallinna Kristlik Nelipühi Kogudus Ülestõusmine, Tallinna Kristlik ja Protestantlik Kogudus Taassünd ja Tallinna Kristlik Eluruumi Kogudus. Valitsus ei keelanud eelmisel aastal nende registreerimist.

7. veebruaril avati Tartu Kunstimuuseumis holokaustiteemaline näitus, kus oli väljas koomikseid, maale ja videoprojekte ning mida osaliselt finantseeris Kultuuriministeerium. Näituse korraldajate sõnul vaadeldi näitusel holokausti traumat läbi huumori ja iroonia. Teosed moodustasid osa installatsioonist „Minu Poola. Mälestamisest ja unustamisest“ ning nende hulka kuulusid Poola kunstnike videod, millest ühel kujutati gaasikambris kulli mängivaid alasti mehi ja naisi, samal ajal kui teisel videol kujutati holokaustis ellujäänut, kes laseb oma koonduslaagris tehtud tātoveeringu üle teha. Näituse kataloogi kohaselt oli tööde eesmärgiks algatada diskussioon holokausti teemal ning käsitleda kasvavat ekstremismi ja ksenofoobiat. Avaliku kriitika ja kaebuste tagajärjel ütles Kultuuriministeerium, et need kaks videot on solvavad; ministeeriumi palvel eemaldas muuseum need näituselt ja vabandas.

Valitsus eraldas riigieelarvest 596 000 eurot (649 000 \$) Eesti Kirikute Nõukogule, kuhu kuulub 10 kristlikku kirikut, sealhulgas luterlik kirik, mõlemad õigeusu kirikud ja teiste usulahkude kirikud. Riik ei sekkunud rahaliste vahendite jaotamisse, osa neist rahalistest vahenditest jaotati liikmeskirikute vahel ning osa kasutati oikumeenilisteks projektideks ja Nõukogu koguduste juhatuse liikmete koolituseks, et toetada osalemist kodanikuühiskonnas. Valitsus konsulteeris moslemi kogukonna ja Kirikute Nõukogu esindajatega seoses menetluses oleva seadusandlusega, mis puudutab põgenikke ja sisserännet. Kirikute Nõukogu kogudused pakkusid abi põgenike ja/või varjupaigataotlejate majutamisel.

23. jaanuaril kaasrahastas Haridusministeerium vabariigi ajaloo- ja kodanikuõpetuse õpetajate seminari, mis oli pühendatud sellele, kuidas tutvustada koolitundides parimaid võtteid holokausti mälestamiseks.

27. jaanuaril holokausti mälestuspäeval tegi välisminister Keit Pentus-Rosimannus avaliku avalduse, kus öeldi, et Eesti on mõistnud hukka kõik inimsusevastased kuriteod, holokaust nende seas. „Auschwitz-Birkenau surmalaagris ellujäänute vabastamisega lõppes üks kohutav vaatus Teises maailmasõjas,“ sõnas välisminister. „Igasugune viha, diskrimineerimise või sallimatuse õhutamine on lubamatu ning Eesti seisab kindlalt selle vastu,“ ütles ta ning lisas, et holokausti uurimine on vajalik, et mõista antisemitismi ja sallimatuse vastu võitlemise olulisust.

Haridusminister Jevgeni Ossinovski osales koos juudi kogukonna juhtivate esindajate ja teiste isikutega mälestusüritusel tähistamaks holokausti mälestuspäeva Teise maailmasõja aegse Klooga koonduslaagri asupaigas. Juudi kogukonna juhid mälestasid holokausti ohvreid ning Ossinovski meenutas holokausti ohvreid ja kutsus üles olema salliv kõikide usundite suhtes.

Üle kogu riigi osalesid õpilased holokausti mälestuspäeva üritustel oma koolides.

Valitsus on Holokausti Mälestamise Rahvusvahelise Ühenduse liige.

III. Ühiskonna suhtumine usuvabadusse

27. veebruaril korraldas Eesti Konservatiivse Rahvaerakonna (EKRE) noorteühendus tõrvikutega rongkäigu tähistamaks riigi iseseisvuspäeva. Simon Wiesenthali Keskuse Iisraeli osakonna juht Efraim Zuroff nimetas rongkäiku antisemiitlikuks, öeldes: „riigis ... kus toimus holokaust .... annavad sellised rongkäigud põhjust tõsiseks mureks.“ Rootsi neonatsliku noorteorganisatsiooni liikmed osalesid rongkäigus EKRE noorteühenduse kutsel. Rongkäigu ajal ei olnud EKRE esindajad Riigikogus.

IV. USA valitsuse poliitika

Ameerika Ühendriikide suursaatkond arutas Siseministeeriumi, Sotsiaalministeeriumi ja Välisministeeriumi esindajatega usuküsimusi ning kaasas valitsuse usulise sallivuse edendamisse, hõlmates ka põgenike ja varjupaigataotlejate kriisiga toimetulekut Euroopas. Haridusminister ja suursaatkond rahastasid ühiselt kahe ajaloo- ja kodanikuõpetuse õpetaja sõitu suvisele õpetajate holokaustialase õppe koolitusprogrammile Ameerika Ühendriikide ülikoolis. Õpetajad ühendasid selle koolituse riiklikus õppekavas olemasoleva holokaustialase haridusprogrammiga.

Suursaadik korraldas religioonidevahelise usujuhtide kohtumise, et arutada usu rolli riigis ning saatkonna töötajad kohtusid Kirikute Nõukogu ning juudi ja moslemi kogukondade juhtidega ning vabaihenduste ja Eesti Inimõiguste Keskusega, et edendada dialoogi usuvabaduse, antisemitismi ja holokaustialase õppe teemadel.